

Dr Tamara Tkacz

Katedra Psychologii Praktycznej

Zaporoski Uniwersytet Humanistyczny (Ukraina)

MOTYWACJA PRAGNIEŃ CZŁOWIEKA W WARUNKACH GLOBALNEJ PRZESTRZENI EDUKACYJNEJ

Wstęp

Koncepcja globalizacji jest najbardziej popularną płaszczyzną odniesienia dla współczesnych badań procesów społecznych. Globalizacja zawiera w sobie wiele różnorodnych procesów i tendencji, jak np.: rozwój ideologii światowych, intensywna walka o porządek światowy, nagły wzrost wpływów organizacji międzynarodowych, osłabienie niezależności państw narodowych, pojawienie się i rozwój międzynarodowych korporacji, wzrost handlu międzynarodowego, intensywne migracje masowe i formowanie społeczeństw wielokulturowych, tworzenie globalnych środków masowego przekazu oraz ekspansja kultury zachodniej na wszystkie krańce świata. Analiza powyższych zjawisk wskazuje, iż na początku XX w. nabyły one charakteru synchronizowanych społecznych zmian. Wydarzenia ostatnich lat zmuszają do przemyślenia na nowo miejsca edukacji w globalnym społeczeństwie.

Warto zwrócić uwagę na tendencje prowadzące systemy edukacji wielu państw na drogę globalizacji. Zjawiska te dotyczą zarówno celów, treści, środków, jak i form edukacji wielu różnych uczelni. Wiele w tym kierunku zostało już zrobione, ale wiele przekształceń jest jeszcze w fazie realizacji.

Liczne psychologiczno-pedagogiczne badania prowadzone w ostatnich latach, świadczą o ciągłym wzroście używania przez autorów pojęcia „przestrzeń”: przestrzeń edukacyjna, przestrzeń wychowawcza, przestrzeń edukacyjno-kulturowa, przestrzeń dzieciństwa i inne. Każde z tych pojęć określa fenomen, który realnie istnieje i zawiera w sobie określony zespół elementów, charakteryzujących określoną sferę ludzkiej działalności. Przestrzenna organizacja społecznych relacji różni się znacznie od relacji, które istniały nawet w nieodległej przeszłości, ponieważ relacje te stają się obecnie bardziej rozwinięte i ściśle.

Przestrzeń edukacyjną niestety trudno określić precyzyjnie, ponieważ sama w sobie zawiera wiele niejasności i ze swojej natury ma „wiele twarzy”. Ta cecha jednak umożliwia jej wolny rozwój i dzięki temu może ona realizować prawdziwy, humanistyczny proces edukacyjno-wychowawczy.

Wielu psychologów i wychowawców przez przestrzeń edukacyjną rozumie system, który zawiera następujące elementy strukturalne: połączenie stosowanych technologii edukacyjnych, praca poza edukacyjnym procesem, planowanie procesu edukacyjnego, relacje z innymi, edukacyjnymi i społecznymi instytucjami. Określone pojęcie integruje w sobie bardzo skomplikowane interdyscyplinarne problemy teoretyczne ze sfery kultury i edukacji. W najbardziej znanych kursach, poświęconych badaniom kultury i edukacji, problematyka organizacji przestrzennej jest faktycznie nieobecna. W związku z tym, iż przestrzeń edukacyjno-kulturowa zawiera w sobie zjawiska z obszarów kultury i edukacji, w badaniach przestrzeni edukacyjno-kulturowej stosowane były podstawowe metody i koncepcje kultury, które są obecne we współczesnej społeczno-humanitarnej świadomości. Inną grupę tworzą podstawowe prace poświęcone problemom filozofii edukacji. Zawarte w nich koncepcje i idee tworzą podstawy dla: badań miejsca i roli edukacji w społeczeństwie, rozumienia podstaw kultury, wartości człowieka jako przedstawiciela i nosiciela wartości kulturowych.

W procesie tworzenia współczesnych projektów edukacyjnych należy brać pod uwagę globalny charakter edukacji, a także powinno przygotować się społeczeństwo do akceptacji globalnej edukacji, by mogło ono podjąć świadomą decyzję o terminach jej wprowadzenia. Organizacje międzynarodowe (np. Międzynarodowa Organizacja Handlu), które tworzą przepisy międzynarodowej edukacji, powinny rozumieć, iż edukacyjny rynek jest bardzo niedoskonały i może być efektywny tylko wtedy, kiedy znane są „pravidła gry”, a edukacja jest traktowana jako jedna z podstawowych potrzeb człowieka i społeczeństwa. Niezbędna jest również regulacja, ale traktowana nie jako ograniczenie, lecz jako obrona obywateli.

Rezultaty badań

Globalna przestrzeń jest jedną z możliwości pokonania narodowych granic. Państwa uczestniczące w tworzeniu tej przestrzeni, powinny zaakceptować to zjawisko. Istnieje wiele pytań związanych z organizacją globalnej przestrzeni edukacyjnej. Dotyczą one m.in.: strategii internacjonalizacji, edukacji międzynarodowej, zabezpieczeń międzynarodowej

jakości, praktycznego podejścia, technologii informacyjnych i komunikacyjnych, wirtualnych uniwersytetów, pojawienia się nowych uczelni, problemów sprawiedliwości i dostępności oraz wielu innych, nie poruszanych w niniejszym opracowaniu, zagadnień.

Naukowcy mają różne spojrzenie na zachodzące procesy globalne, ale wszyscy jednogłośnie opowiadają się za stworzeniem nowej etyki. Paul Kennedy pisze: „Ponieważ wszyscy jesteśmy obywatelami świata, potrzebujemy zaopatrzyć się w nowy system etyczny, uczucie sprawiedliwości i harmonii, które pomagają nam zauważyć różne możliwości, kolektywne i indywidualne, pozwalające nam lepiej przygotować się do XXI wieku” [Kennedy, 1993, s. 341]. Thomas Homer-Dikson cytuje Anatola Rappoport, który mądrze powiedział, że „moralny rozwój cywilizacji mierzy się miarą przeżywania społeczeństwa. Nie zważając na rozmiar naszego globu i liczbę jego ludności, jeszcze nie potrafimy rozumieć ludzi z innych kulturowo-językowych i ekonomicznych obszarów. Oblicza ludzkie tworzą indywidualności. Poznając i analizując te oblicza, możemy zbudować mosty między naszymi samodzielnymi istnieniami i stworzyć społeczeństwo z jednostek” [Homer-Dixon, 2000, s. 395–396].

Jednostki i społeczeństwa są współodpowiedzialne za mądre wykorzystanie bogactw natury. Powinno przyjąć się perspektywę globalną, ponieważ „nie ma nikogo innego, kto mógłby ratować nasz ludzki wszechświat”. Akceptując taką perspektywę niezbędne jest, jak uważa Mike Witfild, „zobaczyć ziemskie systemy, które funkcjonują jako całość” [Tamże, s. 395–396].

Trzeba nie tylko wykształcić ludzkość „po nowemu”, lecz stworzyć także nową formę edukacji, która zaproponuje nowe spojrzenie na międzynarodowy humanizm etyczny nowego stulecia. W takim podejściu ujawnia się istota człowieka, jego zdolność budowania siebie samego, ciągłego zmieniania odpowiedzi na pytanie o sens własnego istnienia. Człowiek ciągle musi budować swoje istnienie. Istotą człowieka staje się więc ciągły rozwój, dążenie do unikatowości i niepowtarzalności. Podstawą wykształcenia powinien być nie tylko rozum i jego możliwości, ale także wartości ludzkiego istnienia. Stąd zadaniem nauki zwróconej do człowieka, jest wpatwienie się, „przeniknięcie” w życie człowieka i jego cierpienia (S. Karkiegor).

Człowiek XXI wieku musi umieć kierować sobą, być wewnętrznie wolnym, moralnie i estetycznie rozwiniętym, inteligentnym, cieszyć się dobrym zdrowiem, mieć mocną wolę, kochające serce i rozwiniętą intuicję.

Wychowanie jako zjawisko ma określone historyczne cele, zadania, metody kontroli ze strony państwa, jest włączone w codzienne ludzkie życie, harmonizuje ze wszystkimi dziedzinami życia, odpowiada

poziomowi cywilizacji społeczeństwa. Głównym kierunkiem wychowania, jako społeczno-kulturowego procesu, jest tworzenie indywidualności, człowieka, który potrafi podjąć odpowiedzialne zadania.

Zdaniem autora najbardziej trafne poglądy na temat indywidualności, jako integralnej edukacji, prezentuje W.S. Merlin. Przez indywidualność będziemy rozumieć odpowiednie połączenie znanych typologicznych cech człowieka jako organizmu, indywiduum i osobowości. Oznacza to, że „materiał” fizjologiczny i psychologiczny u wszystkich ludzi jest jednakowy, ale w każdym człowieku łączy się na różne sposoby. Indywidualność osobowości wyraża się przez charakter działalności, przez manifestację indywidualnych cech działacza. Podstawy charakteru działalności są formowane w trakcie studiów na wyższej uczelni, ale zakończenie tego procesu jest możliwe tylko poprzez samoedukację.

Współczesna przestrzeń edukacyjna wymaga nasycenia treściami humanistycznymi. Z tego względu interesujące są materiały Międzynarodowego Kongresu Filozoficznego „Paidea” (Rola filozofii w wychowaniu ludzkości), który odbywał się w sierpniu 1998 roku w Bostonie. Podsumowanie opinii uczestników Kongresu zawiera poniższa tabela.

Tabela 1. Konceptualne podejście do edukacji globalnej

Podstawowe opinie naukowców	Ich psychologiczny sens
„Paidea” jest powrotem człowieka do swojej natury przez edukację. Wychowanie jest wzniesieniem człowieczeństwa do góry, formowaniem zdolności widzenia i rozumienia, odnalezieniem inteligencji, która otwiera świat dla duszy. Filozofia jest fundamentem tworzenia żywej duszy, niezastąpionym środkiem wychowania.	Humanizacja edukacji
Wychowanie i przyswajanie wartości są wrażliwymi elementami w procesie tworzenia siebie. Stworzyć siebie znaczy zrozumieć swoją wolność. „Tehne” – wiedza. „Paidea” jest źródłem prawidłowego wnioskowania, nie jest środkiem przekazywania wiedzy.	Tworzenie wartości osobowości
Wychowanie jest warunkiem nie tylko rozwoju ekonomicznego, ale także wyzwolenia od zła, które jest skutkiem braku wiedzy. Społeczeństwo powinno przebywać w moralno-cywilizowanej jedności. Problemem jest to, że wychowanie traci swą wychowawczą funkcję.	Formowanie mądrego i moralnego zachowania
Życie zawsze jest eksperymentem, który filozofia powinna badać. Wychowanie powinno chronić i bronić różnice kulturowe. Trzeba formować obywateli świata.	Tworzenie globalnego myślenia i świadomości etycznej

Podstawowe opinie naukowców	Ich psychologiczny sens
Zadaniem filozofii jest uczyć dialogu, by człowiek dążył nie do egoistycznej samorealizacji lecz poszukiwał prawdy. Wszyscy mają prawo być wysłuchani.	Rozwój zdolności komunikatywnych, kultury i samodzielności osobowości
„Paideia” pomaga przejść od barbarzyńskiej natury człowieka do cywilizowanej natury; wykształcenie „otwiera oczy” człowiekowi. Ale zadaniem wykształcenia nie jest ofiarować wzrok lecz ofiarować prawidłowe spojrzenie. Trzeba skierować wykształcenie przeciwko przemocy i kultywować rozum.	Wychowanie człowieka w człowieku
„Paideia” jest skierowana na proces wykształcenia (dziecko staje się dorosłym). Powinna ona zachęcać człowieka do rozwoju. Starożytni filozofowie mówili, że boską naturę człowieka trzeba kultywować, podobnie jak winnicę.	Indywidualizacja osobowości
Człowiek musi mieć świadomość, że życie jest dla niego dobre, dlatego trzeba zachowywać jego prawa. Człowiek nie powinien zmieniać świata, musi jedynie zrozumieć podstawy życia i działać zgodnie z nimi. Osobowość nie powinna przebudowywać świata, lecz wbudować siebie w niego, zgodnie z posiadaną wiedzą.	Tworzenie adaptatywnej kultury osobowości

Otwartość i dostępność wykształcenia nie oznacza konieczności stworzenia takiego systemu edukacji, w którym od 6–7 roku życia, stopniowo, (najlepiej do 25 lat), wszyscy chętni otrzymają wykształcenie, podejmą pracę lub rozpoczną studia doktoranckie. Wykształcenie nie jest i nie powinno być prostym systemem, który składa się z jakichś instytucji. Nie ma wątpliwości, że powinny być w nim obecne szkoły wyższe, uniwersytety, prowadzące badania naukowe, tak ogólne jak i specjalistyczne, a także szkoły masowego kształcenia wyższego, które umożliwią większości społeczeństwa otrzymanie wykształcenia i podstawowej wiedzy. Powinny także istnieć regionalne kolegia, których zadaniem byłoby zaspokajanie potrzeb określonych społeczności i zabezpieczanie ich przed procesem migracji intelektualistów. Społeczeństwa potrzebują także specjalistycznych uczelni (kształcenia ustawicznego), które dawałaby dorosłym możliwość zdobycia drugiego zawodu.

Wykształcenie wyższe nie powinno się więc ograniczać tylko do grupy ludzi z jednego przedziału wiekowego (najczęściej 18 - 25 lat). Po pierwsze, nie zawsze człowiek osiemnastoletni potrafi dokonać prawidłowego wyboru, dlatego musi mieć możliwość późniejszej zmiany decyzji, możliwość wyboru innego zawodu. Znaczny procent rezygnacji ze studiów wyższych można wyjaśnić właśnie błędnym wyborem. Po drugie, dla współczesnej gospodarki charakterystyczne są dynamiczne zmia-

ny w specjalnościach i zawodach. Specjalności, które były bardzo potrzebne 10 lat temu, teraz nikt nie potrzebuje, a w ich miejsce pojawiają się coraz to nowe zawody. W związku z tym szczególnie aktualna staje się koncepcja kształcenia ustawicznego, w trakcie całego życia. Społeczeństwo tylko wtedy stanie się prawdziwym społeczeństwem wiedzy, kiedy wiedza będzie odpowiedzią na przemiany w społeczeństwie, kiedy umożliwi ona prognozę tych przemian i pozwoli przygotować się na nie społeczeństwu, dając możliwość zdobycia wykształcenia w każdym wieku.

Europa potrzebuje nowych liderów, którzy otrzymali europejskie wykształcenie i mieli możliwość życia i studiowania w różnych państwach, regionach. Nie można zaprzeczyć, że właśnie podczas studiów, szczególnie w trakcie studiów na uniwersytecie, człowiek spotyka tych, którzy staną się dla niego przyjaciółmi na całe życie, z którymi będzie spotykać się, których będzie prosić o pomoc, których będzie naśladował w pracy. Przyjaciele przywiązują człowieka do określonego miejsca, zmuszają do powrotu. Oczywiście wielkim plusem jest znajomość języków obcych, szczególnie europejskich. W tym wypadku, myśląc o emigracji do innego państwa, człowiek najpierw pomyśli o państwach europejskich, a potem o innych częściach świata.

Wiele niestandardowych dla tradycyjnych systemów edukacyjnych inicjatyw wymaga realizacji. Jednym z nowych wymagań dla wykształcenia uniwersyteckiego jest mobilność studentów i profesorów. Uważam, że tę cechę należy formować już w szkole. Każda szkoła powinna mieć przynajmniej jedną zaprzyjaźnioną szkołę na każdym z kontynentów. Wymiany uczniów powinny być dostępne dla wszystkich, nie tylko dla 10% najbogatszych uczniów, jak to jest teraz. Każde dziecko, idąc do szkoły, powinno otrzymać „brata” lub „siostrę” z innego kontynentu, z innych kultur i społeczno-ekonomicznych uwarunkowań. Byłoby idealnie, jeśliby te kontakty istniały w trakcie całego życia. Podstawową formą kontaktów może stać się wymiana korespondencyjna, szczególnie za pośrednictwem internetu. Doświadczenia innego stylu życia mogą być bardzo korzystne dla uczniów - kiedy bieda ma twarz, nie jest już obojętna. Kiedy ten obcy jest twoim przyjacielem, łatwiej być tolerancyjnym i wyrozumiałym. [Розанн, 2001].

Wnioski

W całym świecie dokonują się przemiany w sferze wyższego wykształcenia. Państwa, które znajdują się w początkowym okresie tych zmian (do nich należą także Ukraina), napotykać na dodatkowe trudno-

ści. Państwa te mają już własne systemy edukacji, dlatego nie ma potrzeby rozpoczynania wszystkiego od zera. Jednak w niektórych wypadkach łatwiej budować od podstaw, niż dokonywać reorganizacji już istniejących struktur.

Nasuwa się zatem oczywisty wniosek, iż wykształcenie powinno pozostać dobrem społecznym i usługą, być dostępne dla wszystkich, obsługiwać wszystkich konsumentów bez dyskryminacji. Wykształcenie wyższe powinno służyć społeczeństwu, rozwojowi ekonomicznemu, a także kulturze i sferze socjalnej. I najważniejsze. Globalna struktura świata wymaga, żeby wykształcenie nie stało się społecznym narzędziem mechanicznego kształtowania osobowości, od wychowania w przedszkolu poprzez naukę w szkole i na uniwersytecie aż do zawodowych szkoleń, a narzędziem cyklicznego odnawiania osobowości na każdym odcinku jej życia.

LITERATURA

Розанн Р., *Перевоспитание человечества: глобализация учебного плана и педагогической международной этики в новом столетии*, Высшее образование в Европе, Том XXVI № 1, 2001.

Kennedy P., *Preparing for the Twenty-First Century*, New York: Random House, 1993.

Homer-Dixon T., *The Ingenuity Gap*, New York: Knopf, 2000.

Streszczenie

Procesy globalizacyjne stawiają nowe wymagania przed tradycyjnymi systemami edukacyjnymi, wymuszając konieczność zmiany współczesnej przestrzeni edukacyjnej. Głównym kierunkiem powinno być tworzenie indywidualności, człowieka, który potrafi podjąć odpowiedzialne zadania. Wykształcenie powinno pozostać dobrem społecznym i usługą, być dostępne dla wszystkich, obsługiwać wszystkich konsumentów bez dyskryminacji, powinno służyć społeczeństwu, rozwojowi ekonomicznemu, a także kulturze i sferze socjalnej. W tym celu współczesne systemy edukacyjne powinny być: otwarte i ogólnodostępne, także dla ludzi w różnym wieku (kształcenie ustawiczne), a także powinny kształcić ludzi mobilnych, otwartych i tolerancyjnych wobec innych kultur (wzmocnienie międzypaństwowej wymiany uczniów i studentów).

Motivation of Human's Needs in the Conditions of Global Educational Sphere

Summary

Globalisation processes put new requirements before traditional educational systems extorting the necessity of change in a modern educational space. The main direction should be creation of an individuality, a man able to undertake responsible tasks. Education should remain a social good, available to everyone, to all consumers, without any discrimination. It should serve society, economic development as well as culture and social sphere. To meet these goals, modern educational systems should be open and broadly available, also for people in different age (permanent education), and should educate people who are mobile, open-minded and tolerant towards different cultures (strengthening international students' exchange).